CONSTITUIREA STRUCTURILOR PENTRU PROMOVAREA POLITICII EXTERNE ÎN MOLDOVA ȘI ACTIVITATEA DIPLOMAȚILOR MOLDOVENI

THE ESTABLISHMENT OF STRUCTURES FOR PROMOTING THE FOREIGN POLICY IN MOLDOVA AND THE ACTIVITIES OF MOLDOVAN DIPLOMATS

CZU: [327:94](478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.42**

Alexandru ROMAN,
ORCID: 0000-0003-0011-9194
e-mail: profaroman@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

„Diplomația este politica în costum de lux” (Napoleon I)

Summary. *This analysis is devoted to the investigation, based on the documentary and bibliographical sources of the contribution of Moldovan diplomats from the modern period (in particular Nicolae Milescu Spataru, Antioh Cantemir, Al. Scarlat Sturza, Petru Comendant, etc.) to the process of regulating inter-state relations between different states. Through their prodigious work these diplomats from Moldova became known in various countries in Europe and Asia. In this article are analysed some aspects of the complex process of international conflicts origins in South-East Europe in correlation with the history of the Moldova medieval state foundation and its international affirmation. There are also the genesis and the historic evolution of interstatal conflicts of the carapto-ponto-danubian region in time and space, as well as the practices of conflictual situation settlement in this region.*

Keywords: *famous diplomats. genesis and historic evolution, interstate relations, Moldovan diplomats, Republic of Moldova*.

INTRODUCERE

Germenii acestor acțiuni comune și prioritar importante privind structurile specializate pentru diplomație și politică externă de la începuturile Țării Moldovei, în raport cu situația internațională din perioadele istorice precedente și apoi, ulterioare, pe parcursul sec. XIX - XX se regăsesc în procesul complex al genezei, constituirii şi consolidării structurilor politicii externe oficiale a statului și a practicii politico-diplomatice din cadrul Republicii Moldova actuale.

MATERIALE ȘI METODE

În baza experienței istorice și a tradițiilor multiseculare a poporului nostru strucrurile contemporane pentru diplomație și politică externă s-au constituit definitiv pe

parcursul ultimilor peste trei decenii de dezvoltare independentă a Moldovei contemporane.

Analiza studierii procesului constituirii structurilor pentru promovarea politicii externe în Moldova și a raporturilor diplomatice, precum și a desfășurării activității principalilor diplomați moldoveni în cadrul acestor structuri din țară și peste hotare în ansamblul lor, (fiind în fond de o diversă intensitate şi durată temporală) este reflectat într-un plast foarte semnificativ de documente istorice şi literatură științifică tematică. Istoriografia și sursologia existentă în tematica abordată din Republica Moldova este completată, relativ, cu editarea timp de mai mulți ani consecutivi a *Anuarului Istoriografic al României* în mai multe volume, de exemplu, ce este un merit al colectivului Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, cu începere din anul 2011, referitoare la istoria națională şi cea universală. Această ediție complexă și generalizatoare este semnată de Acad. Ioan-Aurel Pop, rectorul Universităţii Babeş Bolyai şi director al Centrului de Studii Transilvane, fiind acum Președinte al Academiei Române, de cunoscuții savanți în domeniu - prof.-dr. Nicolae Bocşan, prof.-dr.Toader Nicoară, prof.-dr.S.Mitu.

Acad. Ioan-Aurel Pop recent a lansat la Târgul Bookfest, conform *Agerpres* din 29 mai 2024, și noua sa carte „*Moldova medievală văzută dinspre Transilvania*", în care se conțin, de asemenea, diverse aspecte ale problemei abordate în prezentul studiu. Cronologia istorică tematică este analizată tangențial și în studiul savantului Fr.Hartog, întitulat „*Civilizaţia Occidentului medieval* ".

O sursă importantă în studierea acestui proces complex, de rând cu culegerile documentare publicate și studiile tematice în domeniu, reprezintă și memoriile, inclusiv cele şase volume, ale primului Președinte al Republicii Moldova M. Snegur, numite sugestiv *Labirintul Destinului*, ce cuprind un total de 4426 de pagini*, care în detaliu reflectă subiecte interesante din viața statului nostru. Volumul IV - *Republica Moldova şi lumea* (764 pagini, editat în 2013) analizează procesul de recunoaştere şi afirmare a ţării în comunitatea mondială, fiind fixate riguros datele privind stabilirea relaţiilor diplomatice cu fiecare ţară în parte, semnarea de acte bilaterale, acorduri și tratate internaționale, etc. Un capitol aparte este consacrat admiterii Republicii Moldova în cele mai prestigioase organizaţii internaţionale şi colaborării în cadrul lor. La momentul aderării la Consiliul Europei (iulie 1995), Moldova era considerată ţara cu cea mai dezvoltată democraţie dintre fostele republici sovietice (exceptând doar Ţările Baltice), fiind candidatul nr. 1 pe lista de acceptare. Concomitent, o importanţă deosebită se acordă factorului american în dezvoltarea Republicii Moldova, relaţiilor cu cele mai influente state europene – Germania, Franţa, Marea Britanie. În arealul post-sovietic sunt evidenţiate raporturile cu Ucraina, Ţările Baltice, Rusia. Însă spaţiul cel mai mare – de 130 de pagini, însoţite de multiple imagini, revine totuşi relaţiilor cu România. Capitolul respectiv este intitulat *Regăsirea fraţilor*, fiind justificat şi confirmat prin exemple de fraternitate adevărată din partea României în susţinerea pe multiple planuri a Republicii Moldova, de importanţă deosebită fiind cel de afirmare pe arena internațională. Autorul

caracterizează realizările menţionate drept „*perioadă istorică importantă a renaşterii neamului nostru*”, subliniind că ele „*au stat la baza deschiderii şi apropierii dintre fraţi aparţinând unuia şi aceluiaşi spaţiu spiritual comun, descendenţi ai aceluiaşi neam, purtători ai aceloraşi tradiţii*”.

În context comparat vom conchide că prezenta analiză este consacrată investigării, conform bibliografiei și surselor documentare publicate, și de arhivă, a contribuției diplomaților moldoveni la procesul reglementării raporturilor interstatale dintre diferite state. Sursele inedite de arhivă (pe care am reușit inițial să le depistez încă în prima jumătate a anilor 90, activând în calitate de director general al Arhivei Naţionale a R. Moldova şi a filialei sale de la Tiraspol, dar și în fondurile Consiliului Internațional al Arhivelor, în cadrul unui stagiu de specialitate de la Lyon, Franța), studiind apoi diverse fonduri arhivistice din Republica Moldova, România, Ucraina, Polonia, Rusia, etc.), vom încerca o investigaţie inedită generală în acest context a problemei abordate.

* Snegur Mircea. *Labirintul Destinului. Memorii*, 6 vol. Chișinău, Fundația „Draghiștea”, 2007-2013. (În recenzia lui D.Țâra –Rev. *Academos*, nr. 4(31), dec.2013, pp.169–171, se menționează că primul președinte al R.Moldova, M. Snegur, a muncit circa 10 ani, inclusiv în arhivele principalelor instituții de stat, textul fiind însoțit și de 516 fotografii, majoritatea constituind documente ale timpului care se referă la activitatea lui. După cum susține însuși autorul în prefața vol. I, lucrarea vine să analizeze „*etapele parcurse ce prezintă o mare însemnătate pentru istoria Moldovei*”).

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În ansamblul său, relaţiile externe ale statului Est – Carpatic, apărut către mijlocul sec. XIV, în raport cu evoluţia istorică a Țării Moldovei au o cronologie proprie, care poate fi divizată în câteva etape. Fiecare dintre aceste segmente temporale, geneza și constituirea structurilor de politică externă pentru promovarea raporturilor diplomatice interstatale este reflectată într-un plast bogat de documente istorice. Prima perioadă inițială de existență și consolidare a statului Moldova(1359-1512), adică pe parcursul unui secol și jumătate, de la apariţia entităţii statale respective şi până la semnarea de către suveranul ţării, Bogdan al III-lea, urmașul și fiul lui Ștefan cel Mare, a primelor capitulaţii cu Imperiul Otoman, influențând statutul juridic al Moldovei în relaţiile internaţionale.

Entitatea Țara Moldovei, beneficiind în general de statutul juridic al unui stat independent în cadrul sistemului internaţional european (actul extern din 1365), și-a creat structurile specializate respective pentru politica externă și diplomație. Ulterior, pe parcursul atragerii consecvente a Moldovei în sfera de influenţă turcească (aa. 1512-1538), în cadrul acestui segment temporal a avut loc consolidarea juridică a influenţei politico-militare a Imperiului Otoman (fiind timp de câteva secole consecutive cea mai mare putere europeană) asupra Țării Moldovei, iar relaţiile de vasalitate impuse de o serie de conflicte militare de către partea otomană purtau un caracter destul de formal. Segmentul de timp 1538-1711 (de peste circa un secol şi jumătate), adică: de la invadarea de către armatele turceşti a Moldovei şi până la războiul ruso-turc (din aa. 1710-1711), poate fi

apreciat drept perioada stabilirii definitive a dominaţiei politice, economice şi militare otomane în Țara Moldovei (cu unele întreruperi din 1595-1611, 1615-1616), iar prin noul său statut internaţional Moldova devine un stat aflat în relaţii de vasalitate cu marele Imperiu Otoman. Anume atunci a fost impusă forțat de către sultan noua funcție de ordin extern numită Kapukehaie, ce reprezenta oficial suveranul/domnitorul țării la Istanbul pe lângă sultanul Imperiului otoman.

Au urmat apoi aa. 1711-1812 (numită etapa fanariotă), influenţa turcească în Moldova ajungând la punctul său culminant. După ultimul jalon temporal, în modul cel mai dramatic, a urmat jumătatea de secol, când statul Est - Carpatic dispare din sistemul internațional european ca entitate (inițial, în mai 1812 Moldova estică, plasată în spațiul geografic al fluviilor Nistru – Prut și M. Neagră, avea cu 7400 km pătrați mai mult decât partea transpruteană, este anexată la Imperiul rus, iar în ianuarie 1859 partea rămasă cu capitala Iași, în cadrul contextului istoric, când 5 ținuturi de nord ale Moldovei erau deja anexate la Imperiul habsburgic, 1775), împreună cu teritorul Valahiei/ Munteniei a constituit o nouă entitate statală numită oficial *Principatele Unite Moldova și Valahia.*

Deja în administrația primului suveran mușatin, prin funcționarul respectiv, a fost pusă temelia instituirii structurii pentru politica externă. Însoțit de funcționarii săi, după două săptămâni de negocieri la cel mai înalt nivel, ce s-au produs în Liovul polonez (devenit după anexarea la Imperiul habsburgic Lemberg și în prezent – or. Lviv din Ucraina), domnitorul Petru I Muşat şi regele Vladislav II Iagello au semnat Tratatul bilateral (26 septembrie 1387), ce reglementa relaţiile dintre Ţara Moldovei şi Polonia. Astfel, Moldova a fost inclusă în sistemul de alianţe ale statului polono-lituanian, iar în rezultatul negocierilor diplomatice de la Suceava, din ianuarie 1388, Moldova chiar a oferit un credit Poloniei de 3 000 ruble de argint, pentru o perioadă de 3 ani, ultima stabilind drept gaj segmentul teritorial numit Pocuţia (dintre munții Carpaţi, râurile Nistru și Ceremuş).

Prin intermediul structurilor sale pentru politica externă și diplomație, în calitate de şef de stat, Petru I a devenit mediator la soluţionarea conflictului între Polonia şi Valahia. Moldova ca stat independent în context internaţional a fost recunoscută atunci şi de Knezatul rus Moscovit, care în anul 1386 a trimis în Ţara Moldovei o delegaţie reprezentativă pentru a reîntoarce acasă feciorul marelui kneaz Dmitrii Donskoi, Vasilii, evadat din prizonieratul Hoardei de Aur, ce se refugiase aici. În scopul contracarării conflictelor internaţionale, urmaşii domnitorului Petru I - suveranii Roman I, la 15 ianuarie 1393 şi Ştefan I, la 6 ianuarie 1395 au semnat și ei acorduri internaționale cu Regatul Poloniei. Apoi, în scopul detensionării relaţiilor bilaterale și evitării conflictelor militare inutile, a menținerii suveranității și independenţei țării, domnitorul Alexandru I (unanim numit de popor ,,cel Bun) a negociat prin diplomații săi cu Regatul polonez și la 12 martie 1402 a semnat un tratat cu regele Poloniei, renunţând benevol la Ţara Şepeniţului de la hotar ce-i revenise Moldovei încă în baza primului Acord moldo-polon din 1387, dar fără ştirbirea independenţei ţării.

Structurile diplomaţiei moldovenești constant au reprezentat siguranţa principală în soluţionarea conflictelor interstatale de cel mai divers ordin. Pericolul major în peri-

oada domniei de aproape o jumătate de secol a domnitorului Ştefan al III-lea cel Mare (1457-1504) şi pe parcursul secolelor ce au urmat era reprezentat de numeroasele conflicte armate cu Imperiul Otoman. Expansiunea otomană a continuat secole la rând şi sultanii turci erau profund interesaţi de bogatele resurse ale Ţării Moldovei şi altor state dunărene, făcând tot posibilul să obţină suzeranitatea sa. Însă lor li se opuneau Polonia si Ungaria, puteri catolice cu interese proprii în această regiune a Europei. În contextul internaţional respectiv extrem de complicat, doar Ştefan cel Mare a reuşit, prin ativități efeciente politico-diplomatice, dar și militare, să menţină echilibrul geopolitic în această regiune vulnerabilă a Europei. Relațiile interstatale cu țările din Estul european au fost fructificate de către suveran, prin intermediul soliilor diplomatice, fiind încheiate diverse alianțe dinastice: inițial, cu kneazul kievean Semion Olelkovici, căsătorindu-se cu sora sa Evdokia (1463), apoi cu suveranul Principatului Mangopului (1473, fiind recăsătorit cu Maria de Mangop), iar în toamna anului 1482 a încheiat o primă alianţă moldo-rusă, consolidată prin căsătoria fiicei sale Elena cu moştenitorul tronului moscovit, fiul Kneazului Ivan al III-lea cel Mare, fiind semnat astfel tratatul bilateral, etc.

Astfel, în contextul continuității diplomației moldovenești din perioadele precedente cele mai active și eficiente s-au manifestat structurile ulterioare pentru politică externă și diplomație, conduse de suveranii Bogdan al III-lea și Petru al III-lea Rareș (fiii lui Ştefan cel Mare), dar și de nepotul său - Alexandru Lăpușneanu, de domnitorii Vasile Lupu, Constantin, Antioh și Dmitrie Cantemir, Grigorie al III-lea Ghica, Alexandru Ion Cuza. Structurile respective au evoluat în timp cu concursul lor până la oficializarea activităţii unor diplomaţi moldoveni în serviciul diplomatic al diverselor țări europene (precum Valahia/Muntenia, Rusia Moscovită, Hanatul Crimeei ș.a.) [1].

Spre finele domniei lui Vasile Lupu/Coci, de la mijlocul sec. XVII, în epoca premodernă cel mai abil diplomat de rang european a fost *Nicolae Milescu Spătarul (1636-1707)*, născut în comuna Milești (de la care provine și numele lui) din ținutul Vaslui. Conform surselor documentare de care dispunem, el şi-a făcut studiile la Academia slavo-greco-latină din Iaşi, continuate apoi, grație unei burse domnești, la Academia de pe lângă Patriarhia din Constantinopol, instituţii în care a studiat profund limbile slavonă, greacă veche, neogreacă, latină, turcă şi arabă, precum și istoria, etc. Aici, în cea mai mare metropolă a Europei de Sud-Est, aflându-se opt ani, s-a format drept cel mai veritabil diplomat din Moldova. Fiind contemporan al marelui cronicar Miron Costin, devine reprezentant oficial („kapukehaie”) al domnitorului Gr. Ghica (1661-1664), iar autoarea de la București, Ana-Maria Şchiopu, îl caracteriza drept un „*cărturar pasionat, diplomat dedicat*”, „*diplomat de carieră*”, adevărat urmaș al lui Erasmus de la Rotterdam. Cronicarul Ion Neculce în *Letopiseţul „O samă de cuvinte”* menționa: „*Era Neculai Milescul, spatariul, de la Vaslui, ... pre învăţat şi cărturar, şi ştia la fel multe limbi: elineşte, sloveneşte, greceşte şi turceşte...*” [2, p.3].

După mazilirea domnitorului (detronarea de către sultan) soarta reprezentantului său diplomatic de la Istanbul devine incertă, însă diplomatul Nicolae Milescu era deja bine cunoscut în Europa, unde se vorbea la superlativ despre eruditul diplomat moldo-

vean. Astfel, destinaţia sa în 1664 a fost Berlin, unde timp de 2 ani s-a aflat la Curtea regelui Frederich Wilhelm al IV-lea. Fiind în pribegie prin Europa, după Berlin, a trecut în Suedia, demonstrând și aici capacităţi diplomatice abile [3, pp. 47-53]. Experienţa lui diplomatică a fost solicitată pentru a negocia cu suveranii principalelor țări europene ale timpului – Franţei, Suediei şi Rusiei, iar ambasadorul francez în Suedia, Simon Arnauld, marchiz de Pomponne, devenit în 1671 ministru de externe al Franţei, îl aprecia astfel în memoriul său: *„...Baron Spatari, care a fost mult timp secretar de stat ...Am fost surprins să găsesc un om... atât de instruit în limbi şi cu o cunoaştere atât de generală asupra tuturor lucrurilor. Cunoaşte bine istoria. El a fost mult timp ministru al acestor prinţi la Poartă*".

La recomandarea ambasadorului a fost bine primit, la nivelul cel mai înalt, în cadrul misiunii diplomatice neoficiale realizate în vara anului 1667, devenind și primul sol din Ţara Moldovei, care este în audienţă oficială la suveranul francez Ludovic al XIV-lea, numit „Regele Soare", iar rezultatele tratativelor de la Paris sunt reflectate în documentele păstrate în fondurile arhivelor MAE francez, când regele Franţei Ludovic al XIV-lea i-a mulţumit pentru serviciile oferite.

Vom conchide că abilitatea diplomatică de care a dat dovadă Nicolae Milescu Spătarul la Stockholm și Paris denotă capacităţi excepţionale în domeniul serviciului diplomatic, ce vor fi aplicate un deceniu mai târziu la Moscova și Beijing. Ulterior, în anul 1671, diplomatul soseşte în capitala rusă cu scrisori de recomandare din partea Patriarhului ortodox al Ierusalimului, Dosofthei Nottara, care menționa că acesta este un „*om foarte savant în latină, în slavă, şi mai ales în greacă; el va putea învăţa repede şi rusa şi să facă tot felul de traduceri. A străbătut multe ţări şi împărăţii ca să se instruiască şi este ca un cronograf în care sunt adunate toate lucrurile lumii...*".

La 14 decembrie 1671, a fost angajat în cadrul instituției *Posolskii Prikaz* de la Moscova. Ca reprezentant al acestei instituţii diplomatice a fost numit, la indicaţia ţarului Rusiei Alexei Mihailovici Romanov, în fruntea soliei ruseşti care a plecat în Imperiul Chinez, într-o ţară exotică, ce refuza în acea perioadă orice contacte directe cu lumea europeană. Misiunea diplomatică de sub conducerea lui N. Milescu (1675-1678) era compusă din circa 150 de persoane, ce urma să contribuie substanțial la stabilirea relațiilor interstatale ruso-chineze [4, pp. 169 - 172]. Diplomatul la 15 iunie 1676 a participat la întâlnirea oficială cu împăratul chinez Kangsi și, precum scriau cronicile, „*Milescu, invitat în faţa împăratului, era îmbrăcat elegant, cu o haină din blană de samur,...iar în faţa reşedinţei lui peste 50 de elefanţi ţinuţi cu hamuri aurii*", aşteptau solia lui.

Ulterior Dimitrie Cantemir, deși în martie – aprilie 1693, după decesul tatălui său, a fost ales domnitor al Moldovei, dar sultanul nu l-a confirmat și din 1695 el devine capuchehaie la Istanbul al fratelui său Antioh Cantemir. Anume D. Cantemir mai apoi, la 2/13 aprilie 1711, a încheiat un tratat secret de alianţă cu ţarul Petru I cel Mare, în speranţa eliberării ţării de sub dominaţia turcă, orientându-se în politica sa externă spre Rusia. Viitorul diplomat, fiul său Antioh (născut la Constantinopol) cunoştea bine limbile: greacă, latină, rusă, franceză, engleză, italiană şi turcă. El a început cariera diplomatică la vârsta

abia trecută de 20 de ani, în noiembrie 1731 fiind numit reprezentant diplomatic (rezident) în Occident - mai întâi la Londra, apoi la Paris. Ant. Cantemir a contribuit plenar la încheierea, în 1734, a tratatului comercial anglo-rus, iar în scopul dezvoltării mai active a comerţului dintre cele două state propune să fie deschis la Londra un consulat rus, reuşind să convingă guvernul englez ca să numească la Sankt-Petersburg un ambasador plenipotenţiar al Angliei. În Serviciul diplomatic al Rusiei a activat mai mult de 12 ani consecutivi, fiind iniţial ambasador imperial în Anglia (1732-1738) şi apoi – şeful misiunii diplomatice în Franţa (1738-1744). Putem aprecia activitatea sa diplomatică ca fiind de importanţă general – europeană: grație eforturilor lui guvernul englez a fost nevoit să condamne, în 1735, activitatea ambasadorului englez la Constantinopol, ce era ostilă Rusiei, şi apoi să-l recheme din post; în 1737 începe tratative cu ambasadorul francez de la Londra în scopul restabilirii relaţiile diplomatice dintre Rusia şi Franţa, iniţiind crearea misiunii diplomatice la Paris, iar după încheierea tratativelor guvernul îi acordă titlul de *şambelan (demnitar de rang superior în statele monarhice din Europa*) şi îl numeşte reprezentantul său diplomatic în Franţa, în martie 1738 (fiind până la decesul său).

La începutul sec. XIX s-a manifestat activ în contextul diplomaţiei europene Al. Scarlat Sturdza (născut la Iaşi, iar vărul său, Mihail Sturdza, a fost domnitorul Moldovei timp de 15 ani consecutivi, perioada 1834-1849), devenit ulterior diplomat rus. El vorbea fluent 9 limbi, inclusiv: neo-greaca, rusa, germana, slava veche, franceza, latina, greaca veche, italiana. După ce familia sa s-a refugiat în 1802 pentru a evita eventualele represiuni otomane, a intrat în serviciul diplomatic rus în 1809, participând activ la tratativele din cadrul Congresului de la Viena (aa1814-1815) [5].

CONCLUZII

Diplomația doar a acestor 3 personalități notorii din Moldova au adus slavă țării, structurilor ei diplomatice atât în Europa, precum și în Asia, iar activitatea lor în lume reprezintă file minunate în istoria diplomației universale, a raporturile dintre diferite state.

Ulterior Ion Pelivan, director general al Directoratului pentru politica externă a RDM (1917-1918), a făcut parte din delegaţia României la Conferinţa de pace de la Versailles-Paris, aa. 1919-1920, fiind şeful delegaţiei basarabene. Împreună cu colegii săi din Guvern (Ion Codreanu, Sergiu Cujbă, Gheorghe Năstase), la Paris, au pregătit materiale pentru Conferinţă, discutând cu renumiți diplomaţi englezi, francezi, italieni, japonezi, etc., pledând cu demnitate în faţa Consiliului Suprem al Conferinţei de pace şi publicând diverse materiale despre Basarabia în franceză şi engleză.

Structuri diplomatice au fost create și au funcționat în RSSM, în anii 1944-1991, iar cele, cu adevărat moderne și viabile – după proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova din 27 august 1991. Astfel, în februarie 1944 sesiunea Sovietului Suprem al URSS a adoptat Legea „*Cu privire la acordarea Republicilor Sovietice unor competențe în domeniul relațiilor externe*”, fiind transformate în acest sens structurile centrale ale Afacerilor Externe într-un Comisariat Unional-Republican, oferind drepturi republicilor

de a acţiona în domeniul politicii externe. În Moldova postbelică aceasta s-a produs la 23 februarie 1944, fiind creată structura MAE (inițial din 30 persoane, aa. 1944-1947). Primul ministru de externe, prin cumul, a fost șeful Guvernului Gherasim Rudi (1944-1946), succedat de Antoseac (1947-1958), Diordița (1958-1970), Petru Pascari (1970-1976), Simion Grossu (1976-1980) şi Ion Ustian (1980-1981). Doar la 29.12.1981, prin Decret Ministru deplin al Afacerilor Externe pentru un deceniu a fost numit diplomatul de carieră Petru Comendant, având rangul de consilier clasa I**. Ultimul Ministru de Externe al RSSM și primul în fruntea Ministerului respectiv al R. Moldova independente este prof. univ. N. Țâu.

** Personal am avut onoarea să coordonez activitatea Ministerului condus de diplomatul P.Comendant, fiind promovat la 10 martie 1987 în fruntea structurii centrale pentru relațiile internaționale a organului suprem decizional al RSSM.

REFERINȚE

1. ROMAN, A. *Geneza și constituirea structurilor serviciului diplomatic în Țara Moldovei*. Pp. 157-165, În // Teoria și practica administrării publice. Mater. Conferinței științifico-practice internaționale. 25 de ani de elaborări teoretice și realizări practice în domeniul administrării publice, AAP, 17 mai 2018. Chișinău, 2018; *Contribuţia diplomaţilor moldoveni din perioada modernă la reglementarea raporturilor interstatale*. În cul.: Confe-rinţa ştiinţifică internaţională din cadrul proiectului Programul-Cadru 7(FP7). Chşn, 11 martie 2016. Chşn., USM, 2016.
2. NECULCE, I. *Letopiseţul Ţării Moldovei precedat de O samă de cuvinte.* Editura Ştiinţifică, 1968, 189 pagini (Exemplar original de la Universitatea din Michigan).
3. PÎNZARU M. *Misiunea lui Nicolae Milescu în Suedia (1666-1667)*. În: Revista de Ist. a Moldovei, 1993, nr. 1.
4. DRAGOMIR, M, *Hronograf den începutul lumii. Probleme de filologie*. Iaşi, Trinitas, 2007
5. ROMAN, A.; BUDURINA-GOREACII, C. *The establishment and development of the diplomatic systemin the Moldavian Country. In: Eastern Europe. Regional Studies*. 2019, № 2. ISSN: 1857-436X, e-ISSN 2537-6179, În:http://www.psage.tsu.ge/index.php/Easternstudies/article/view/